

TUTKIMUSEETTINEN NEUVOTTELUKUNTA

Toimintasuunnitelma vuodelle 2012

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) perustettiin vuonna 1991 käsittelemään tieteelliseen tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä ja edistämään tutkimusetiikkaa (Asetus tutkimuseettisestä neuvottelukunnasta, 1347/1991). Ensimmäinen neuvottelukunta aloitti toimintansa vuonna 1992. Neuvottelukunnan pääsihteeri ja avustaja toimivat Tieteellisten seurain valtuuskunnan yhteydessä Helsingissä.

Neuvottelukunnan tehtävät

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman tutkimuseettisen neuvottelukunnan tehtävänä on:

1. tehdä esityksiä ja antaa lausuntoja viranomaisille tutkimuseettisistä lainsäädäntö- ja muista kysymyksistä
2. toimia asiantuntijaelimenä tutkimuseettisiä ongelmia selvitettäessä
3. tehdä aloitteita tutkimuseetiikan edistämiseksi sekä edistää tutkimusetiikkaa koskevaa keskustelua Suomessa
4. seurata ja vaikuttaa alan kansainväliseen kehitykseen sekä osallistua aktiivisesti kansainväliseen yhteistyöhön
5. harjoittaa tutkimuseettisiin kysymyksiin liittyvää tiedotustoimintaa.

Kokoonpano

Opetus- ja kulttuuriministeriö nimitti TENKin nykyisen kokoonpanon kaudelle 1.2.2010–31.1.2013. Neuvottelukunnan puheenjohtajana toimii kansleri, professori Krista Varantola Tampereen yliopistosta ja varapuheenjohtajana professori Veikko Launis Turun yliopistosta. Neuvottelukunnan muut jäsenet ovat:

Professori Markku Helin (Turun yliopisto),
Johtaja Arja Kallio (Suomen Akatemia),
Professori Riitta Keiski (Oulun yliopisto),
Yliopettaja Irma Mikkonen (Savonia-ammattikorkeakoulu),
Neuvotteleva virkamies Tuula Pehu (maa- ja metsätalousministeriö),
Tutkimusprofessori Jussi Simpura (THL),
Lakiasiainjohtaja Ari Suomela (TEKES),
Professori Pirkko Walden (Åbo Akademi).

Neuvottelukunnan pääsihteerinä toimii dosentti Sanna Kaisa Spoof ja avustajana Terhi Tarkiainen sijaisenaan Anna Rauhala. Osa-aikaisena viestintäsuunnittelijana toimii Sanna Jäppinen. Toimintasuunnitelma on hyväksytty TENKin 20-vuotisjuhlakokouksessa 1.2.2012.

Krista Varantola
Puheenjohtaja

Sanna Kaisa Spoof
Pääsihteeri

Tutkimuseettiset painopisteet 2012

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on kokemuksen myötä havainnut valistuksen ja koulutustoiminnan tärkeyden. Järjestettyjen seminaarien ja luentojen johdosta neuvottelukunta on saanut positiivista palautetta, ja seminaarit ovat osaltaan luoneet mahdollisuuksia yhteistyöhön muiden toimijoiden kanssa. Vuoden 2012 aikana TENK jatkaa tätä hyväksi havaittua toimintaa.

Pysyvien tavoitteidensa mukaisesti TENK

1. vahvistaa tutkimuseettisten periaatteiden mukaista toimintakulttuuria,
2. harjoittaa tutkimuseettistä valistusta ja koulutusta,
3. kehittää vilppiepäilyjen selvittämisprosessia,
4. tiivistää verkottumista kansallisesti ja kansainvälisesti,
5. kehittää avointa tiedottamista ja
6. hyödyntää hyviä kansainvälisiä käytänteitä suomalaisessa tutkimuseettisessä kulttuurissa.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan toiminnan aloittamisesta tulee 1.2.2012 kuluneeksi 20 vuotta. 20-vuotisjuhlan lisäksi juhlavuonna järjestetään kansainvälinen juhlaseminaari ja päivitetään *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen (HTK) –ohjeistus*. Lisäksi kiinnitetään huomiota ihmistieteellisen tutkimuksen eettisen ennakoarvioinnin tunnetuksi tekemiseen ja koordinointiin.

TENK:n toiminta painottuu yhä selkeämmin asiantuntijatehtäviin sekä tutkimuseettisen toiminnan seurannassa että hyvän tutkimuseettisen toimintakulttuurin luomisessa niin kansallisesti kuin kansainvälisessä yhteistyössäkin. Tutkimuseettisen koulutuksen kehittäminen yliopistoissa, erityisesti tohtoriohjelmissa ja tutkijakouluissa, sekä ammattikorkeakouluissa ja muilla sektoreilla koetaan erittäin tärkeäksi. TENK koordinoi eettisen ennakoarvioinnin järjestämistä ja alueellista toimeenpanoa.

1. Neuvottelukunnan voimavarat

TENK:n toiminnan lisääntymisen myötä toiminnan kustannukset lisääntyvät jonkin verran. Vuonna 2012 TENK:lle on osoitettu valtionavustusta yhteensä 126 000 €, josta 35 000 € on varattu neuvottelukunnan julkaisu-, seminaari- ja matkakuluihin. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt juhlavuoden kuluihin erillismäärärahan 55 000 €, joka on yhteinen tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan kanssa.

Vuonna 2012 TENK:n menoissa painottuvat juhlavuoden tapahtumat, seminaarit, viestintä ja kansainvälinen toiminta.

2. Hyvän tieteellisen käytännön edistäminen

TENK jatkaa hyvän tieteellisen käytännön loukkaamista koskevien epäilyjen käsittelemistä ja pyrkii samalla ehkäisemään toiminnallaan tieteellistä vilppiä. TENK:n vuonna 2002 julkaisemiin HTK-ohjeisiin on sitoutunut yhteensä 92 tutkimusorganisaatiota – kaikki Suomen yliopistot ja ammattikorkeakoulut sekä suuri osa tutkimuslaitoksista.

TENK:n tavoite on, että kaikki tutkimusrahoittajat samoin kuin tieteelliset seurukset edellyttäisivät apurahan saajiltaan sitoutumista HTK-ohjeisiin.

TENK uudistaa HTK-ohjeet siten, että niissä otetaan huomioon tutkimuseettisessä ilmapiirissä kymmenen viime vuoden aikana tapahtuneet muutokset ja haasteet kuten tiedeyhteisön voimakas kansainvälistyminen. Ohjeistus ja loukkausten selvitysprosessit pysyvät kuitenkin perusteiltaan muuttumattomina. Uudistusta varten perustetussa työryhmässä pohditaan muun muassa sitä, millä tavoin ohjeistukseen liitettäisiin vilpin ja piittaamattomuuden määrittelyn ja käsittelyn ohien valistuksellinen osio. Siinä kuvattaisiin tiedeyhteisössä esiintyviä epäterveitä toimintatapoja, jotka eivät satunnaisina esiintyminä välttämättä täytä HTK-loukkauksen tunnusmerkkejä mutta ovat silti tuomittavia. Päivitetty HTK-ohjeluonnos lähetetään lausuntokierrokselle korkeakouluihin ja tutkimuslaitoksiin ja sen uudistuksista järjestetään keskustelutilaisuus. Tavoitteena on, että uusittu HTK-ohje valmistuisi juhlavuoden päätteeksi.

TENK:n hyväksymään ohjeeseen *Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotuksen eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi* on allekirjoituksellaan sitoutunut yhteensä 56 suomalaista korkeakoulua ja muuta tutkimusorganisaatiota. TENK koordinoi ohjeen perusteella työskentelevien eettisten toimielinten toimintaa ja verkostoitumista.

TENK johtaa hanketta, jossa laaditaan tutkimuseettisiin periaatteisiin nojautuva malliansioluettelo yhteistyössä Suomen Akatemian, UNIFIn ja ARENE:n kanssa.

TENK järjestää keväällä 2012 yhdessä Valtakunnallisen lääketieteellisen tutkimuseettisen toimikunnan TUKIJAn kanssa yhteisminäarin lääketieteen tutkimuslupia myöntäville ja ei-lääketieteellisen tutkimuksen eettisiä ennakoarvioiteja tekeville yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja tutkimuslaitosten sekä sairaanhoitopiirien eettisille toimikunnille.

Syyskuussa Tieteellisten seurain valtuuskunnan yhteydessä toimivat sisarnevottelukunnat TENK ja TJNK järjestävät yhteisen kansainvälisen juhlaseminaarin, jonka teemoina ovat kansainvälisen tiedeyhteisön eettiset haasteet, tutkimuseettikan ennaltaehkäisy ja koulutus sekä vastuullinen tiedeviestintä.

Marraskuussa 2012 TENK järjestää tutkijoille ja asiantuntijoille *Eetiikan päivän* yhteistyössä eettisen alan toimijoiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Lisäksi TENK ja muut kansalliset eettiset neuvottelukunnat valmistelevat yhteisen session vuoden 2013 *Tieteen päivien* yhteyteen.

3. Koulutuksen kehittäminen ja opetusyhteistyö

Tärkeänä TENK:n toiminnan kehittämiskohteena on toimivan verkoston luominen paikallisten tutkimuseettisten yhteyshenkilöiden ja eettisten toimikuntien sihteerien välille yliopistoihin, tutkimuslaitoksiin ja ammattikorkeakouluihin. TENK:n puheenjohtaja, pääsihteerit ja jäsenet osallistuvat luennoitsijoina moniin yliopistoissa ja muissa tutkimusorganisaatioissa järjestettäviin koulutustilaisuuksiin.

Ensiarvoisen tärkeäksi koetaan se, että tutkimuseettikka on jokaisella tieteenalalla osa normaalia tutkimusmenetelmäkoulutusta eikä mikään muusta opetuksesta erillään oleva jakso. Suomessa on ilmestynyt viime vuosina useita tutkimuseettikkaa käsitteleviä oppikirjoja kouluttajien käyttöön. Tieteenalakohtaiselle opetusmateriaalille on kuitenkin edelleen tarvetta. TENK selvittää mahdollisuuksia tutkimuseettikan kouluttajien täydennyskoulutuksen aloittamiseksi.

Pysyäkseen ajan tasalla TENK ottaa yhteyttä korkeakouluihin ja eri tieteenalojen edustajiin saadakseen selville, mitkä seminaariaiheet olisivat ajankohtaisia ja millaisille opetusmuodoille ja koulutusmateriaaleille olisi kysyntää. Se jatkaa käsittelemiensä tapausten anonymisointia koulutuskäyttöön. Tapausselesteita julkaistaan neuvottelukunnan kotisivulla. Myös eettisiä toimikuntia on ohjeistettu käsittelemiensä tapausten julkaisemiseen soveltuvin osin.

4. Selvitysprosessien kehittäminen ja seuranta

Tutkimuseettisten ongelmien selvittämisessä on tärkeää, että asia käsitellään alusta alkaen oikeudenmukaisesti, puolueettomasti, nopeasti ja kaikkia osapuolia kuullen. Erityisen tärkeää on, että kaikkien osapuolten - myös epäilyn esittäjän - oikeusturva taataan. Uusittavassa HTK -ohjeessa loukkausepäilyjen tutkinnan ohjeistusta selkiytetään ja terävöitetään entisestään.

TENK pitää tarpeellisena sitä, että luodaan jatkuva seuranta sen selvittämiseksi, kuinka yleistä plagiointi on korkeakouluissa niin perus- kuin jatko-opinnoissa ja varsinaisessa tutkimustyössäkin. TENK uudistaa kyselyn korkeakouluille ja muille tutkimuslaitoksille niissä käsitellyistä hyvän tieteellisen käytännön loukkausepäilyistä. Samalla pohditaan, miten saadaan tietoa eri tieteenaloilla esiintyvistä kyseenalaisista toimintakulttuureista ja asenteista tutkimuseettikkaa kohtaan sekä hyvän tieteellisen käytännön loukkausten todellisesta määrästä. Tarvetta olisi myös yliopistojen väliseen tiedonkulkuun esimerkiksi vilpillisistä jatko-opiskelupaikkaa hakeneista.

5. Tiedottaminen

TENK jatkaa aktiivista tiedotustoimintaa ja neuvontaa sidosryhmilleen ja laajemmalle yleisölle mm. verkkosivuillaan sekä haastatteluiden, artikkelien ja lehdistötiedotteiden muodossa. Jaossa on neuvottelukunnan työstä kertova yleisesite suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

TENK tiedottaa omasta toiminnastaan ja toimintamalleistaan myös kansainvälisellä tasolla. Neuvottelukunnan laatima HTK-ohjeistus sekä kansallisten eettisten neuvottelukuntien yhteisesite *Tutkimuksen eettinen arviointi Suomessa* ovat saatavana myös englanninkielisinä versioina. Myös ihmistieteiden eettiset periaatteet ovat saatavissa englanniksi.

TENKin verkkosivuja, jotka toimivat osoitteessa www.tenk.fi, uudistetaan. Niille tuotetaan ja kerätään ajankohtaista tietoa ja esityksiä sekä mm. linkit tutkimuseettisen alan toimijoiden verkkosivuille. *Etiikan päivälle* luodaan oma verkkosivu.

6. Verkottuminen

TENK osallistuu kansalliseen ja kansainväliseen tutkimuseettiseen keskusteluun tieteellisillä foorumeilla sekä tieteellisten artikkeleiden välityksellä. Lisäksi puheenjohtaja, pääsihteeri ja monet jäsenet ottavat aktiivisesti osaa tutkimuseettiseen käsitteleviin alan seminaareihin ja kokouksiin.

Yhteistyötä tehdään myös Tieteellisten seurain valtuuskunnan ja sen yhteydessä toimivien tiedeakatemiajaoksen sekä tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan kanssa. TENK kehittää myös toimintatapoja vuoropuhelun käymiseksi arkistojen, säätiöiden ja muiden tieteen rahoittajien sekä tieteellisten seurojen kanssa.

Kansalliset eettiset neuvottelukunnat – TENK, ETENE ja TUKIJA sekä mm. biotekniikan neuvottelukunta (BTNK) ja geenitekniikan lautakunta (GTLK) - ovat tehneet yhteistyötä jo useamman vuoden ajan. Neuvottelukuntien puheenjohtajat ja pääsihteerit kokoontuvat jatkossakin vaihtamaan kokemuksia tutkimuseettisen ajankohtaisista kysymyksistä.

TENKillä on aktiiviset yhteistyösuhteet sekä muihin pohjoismaisiin toimijoihin että Euroopan komissioon, OECD:hen, Euroopan tiedesäätiöön (ESF) sekä muihin alan asiantuntijatahoihin. Puheenjohtaja toimii Suomen edustajana *ALLEA:n* tutkimuseettiseen *Science and Ethics* -pysyväiskomiteassa. Pääsihteeri osallistuu Euroopan kansallisten tutkimuseettisten toimistojen verkoston *ENRION* kokouksiin. *ENRION* syyskokous pidetään Helsingissä syyskuussa 2012.

Globaali verkottuminen jatkuu muun muassa siten, että puheenjohtaja ja pääsihteeri tekevät opintomatkan Yhdysvaltoihin tutustumaan sikäläisten yliopistojen tutkimuseettiseen tilanteeseen ja tutkimuseettiseen toimistoon ORIin. Lisäksi pääsihteeri osallistuu maaliskuussa pidettävään *Quest for Research Excellence* -konferenssiin Washingtonissa ja pitää siellä esitykset aiheista ”Fighting against irresponsible research practices – the Finnish context” ja ”Demarcating boundaries in research ethics and investigation thresholds in relation to fraud”. Tämä konferenssi oli tarkoitus järjestää jo elokuussa 2011, mutta se peruuntui viime hetkellä hirmumyrksyn vuoksi. TENK valmistautuu osallistumaan vuoden 2013 tutkimuseettisen maailmankongressiin Montrealissa. *World Conference on Research Integrity* on oiva foorumi sille viestille, että suomalainen vilppiepäilyjen käsittelymalli ja toimintatapa on kansainvälisesti korkealla tasolla ja että Suomella on annettavaa myös kansainväliselle yhteistyölle. TENK seuraa vastaavassa edellisessä eli Singaporen maailmankongressissa esiin nousseiden teemojen jatkokehittelyä EU:ssa, OECD:ssä ja muilla foorumeilla.

TENKin aloitteesta NordForsk on luvannut kutsua koolle pohjoismaiset kansalliset eettiset toimielimet yhteiseen seminaariin verkostoitumaan syksyllä 2012. Eurooppalaiset etiikkakomiteat (National Ethics Committees) tekevät yhteistyötä kokoontumalla vuosittaisiin foorumitapaamisiin (*NEC-forumit*), joissa vaihdetaan tietoa jäsenmaiden kokemuksista ja parhaista käytänteistä etiikkaan ja tieteeseen liittyvissä kysymyksissä.

TENK seuraa aktiivisesti myös muiden eurooppalaisten tieteen etiikkaa käsittelevien organisaatioiden, kuten the European Group on Ethics in Science and New Technologies *EGE* ja The European Conference of National Ethics Committees *COMETH*, toimintaa. TENKin pääsihteeri osallistuu edelleen Suomen Akatemian koordinoiman EU:n 7. puiteohjelman *Tiede yhteiskunnassa* –ohjelman kansallisen tukiryhmän toimintaan.